

نقش و کاربرد منطق فازی در شعر فارسی و
گسترش و بهبود کیفیت اختیارات شاعری

نشریه علمی-پژوهشی

www.ketab.ir

سیدقاسم غریب زاده

فهرست مطالب

۵	..... پیشگفتار
۶	..... مقدمه
۷	..... وجود مسئله
۹	..... مثال هایی برای درک منطق فازی
۹	..... مثال شماره ۱
۱۲	..... مثال شماره ۲
۱۶	..... فرمول شماره ۱
۱۶	..... فرمول شماره ۲
۱۹	..... نکته
۲۰	..... ۱. تعریف مفاهیم منطق فازی
۲۰	..... ۱.۱. واژه فازی و منطق فازی
۲۱	..... ۲.۱. نظریه فازی
۲۱	..... ۳. ۱. تفاوت منطق ارسطویی و منطق فازی
۲۲	..... ۱. ۴. مبانی معرفتی منطق فازی
۲۲	..... ۱. ۵. قابلیت ساده سازی
۲۲	..... ۱. ۶. تئوری مجموعه فازی
۲۳	..... ۱. ۷. شرط تابع عضویت در منطق فازی
۲۳	..... ۱. ۸. کنترل کننده فازی
۲۳	..... ۱. ۹. منطق فازی و امور انسانی

۲۴	۱.۱۰. مزیت های منطق فازی
۲۴	۱.۱۱. تقسیم بندی مجموعه فازی
۲۴	۱.۱۲. سیستم استنتاج فازی (FIS)
۲۵	۱.۱۳. تحلیل اختیارات شاعری بر پایه منطق فازی
۲۵	۱.۱۴. تشکیل پایگاه داده و کشف الگوی هوشمند در زمینه افزایش اختیارات شاعری
۲۶	الف- عملیاتی کردن گام اول
۲۶	ب- عملیاتی کردن گام دوم
۲۶	ج- عملیاتی کردن گام سوم
۳۱	تجزیه و تحلیل چند نمونه نیم بیتی با توجه به منطق فازی
۳۳	نتیجه این پژوهش
۳۴	نکته مهم
۳۵	نظرخواهی
۳۵	تمرین:
۳۷	چند نمونه از نیم بیتی در منطق فازی
۳۸	دفتر اول
۴۹	دفتر دوم
۶۰	دفتر سوم
۷۱	دفتر چهارم
۸۲	دفتر پنجم
۹۳	دفتر ششم
۱۰۴	دفتر هفتم
۱۱۵	دفتر هشتم

به نام خداوند جان و خرد

نقش و کاربرد منطق فازی در شعر فارسی و گسترش و بهبود کیفیت اختیارات شاعری

پیشگفتار

در سال های اخیر کاربرد منطق فازی در علوم مختلف به شدت در حال گسترش می باشد. این منطق در بسیاری از غرض ها به خوبی عمل کرده است و توانسته است بسیاری از مسائل و مشکلات پیچیده و ساده را حل و فصل نماید. دامنه کاربرد این منطق گسترده و وسیعی را در بر گرفته است. از این منطق در سیستم های تصمیم گیری به خوبی استفاده می شود. زیرا ساده و کاربردی بودن این منطق اجازه می دهد تا بنا بر این تصمیم گرفته که سیستم منطق فازی را در راستای کاهش محدودیت های اختیارات شاعری مورد استفاده قرار دهیم و بعد از آنکه تمام امر منجمله شد. اثر این اختیارات دیگران قرار دهیم. تری بلکه شاعر محدودیتی در بسط ذوق هنری خود نداشته باشد. می بایست ابزار مناسبی در اختیار داشته باشد. پس بزرگ همان افزایش اختیاراتی است که به شاعر داده می شود که در چند فاعله محدود و دست و پاگیر اختیارات زیبایی و وزنی شعر، برهاند و ذهن خود را بر فراز سرزمین خیال به پرواز درآورد. این مهم با استفاده از ایده جدید و کاربردی منطق فازی در افزایش اختیارات شاعری، فراهم می شود. در حال حاضر به نظر می آید که از اختیارات شاعری مشخص شده است اما با استفاده از منطق فازی امکان کشف اختیارات شاعری بیشتری در طول زمان امکان پذیر می باشد؛ البته این امر به صورت قطعی نیست زیرا اساس منطق فازی بر عده قطعیت یک موضوع دلالت می کند. اما این منطق در راستای انقای نقش خود پیشنه های نیز مطرح می نماید که ممکن است در آینده جامه عمل به خود ببوساند. از جمله کشف و اضافه شدن اختیارات شاعری بیشتری با توجه به منطق فازی و برآورده کردن نیاز های نسل های آینده در وادی شعر و ادب پارسی. پیشنهاد استفاده از ایده های جدید به سخنی مورد پذیرش جامعه ادبی کشور قرار می گیرد. به طوری که

بیش از سه سالی که از خلق قالب شعری جدید نیم بیتی، می گذرد هیچ گونه بازخورد و برآیندی از آن حاصل نگردیده است. حتی زمانی که کتاب های «اندوزنامه» و «رساله ای در معرفی نیم بیتی» را که در مورد قالب شعری جدید نیم بیتی تألیف شده بود به چند نفر از اساتید رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران هدیه دادم. با کمال احترام کتاب های مرا به خودم برگرداندند و نپذیرفتند، البته رسالت من در این است که کار خود را انجام دهم و ایده خود را مطرح کنم و ماحصل تلاش خود را در اختیار جامعه علمی قرار دهم. اگر پذیرفتند چه خوب و اگر هم نپذیرفتند بر من حرجی نیست زیرا من وظیفه و تکلیف خود را به سرانجام رسانده ام. شاید در آینده نزدیک مورد استقبال و استفاده دیگران واقع شود.

مقدمه

هرگاه به شخصی تنها اجازه دهیم انتخاب داده شود، مسلماً یکی از آنها را می تواند انتخاب کند. پس انتخاب بین بسیار محدود می باشد. به عبارت دیگر انتخاب بین سیاه و سفید می باشد. یا به عبارت منطقی بولین در ریاضی، انتخاب بین صفر و یک (۰ و ۱) است و بین آنها دیگر انتخاب وجود ندارد. در صورتی که بین سیاه و سفید هزاران طیف رنگ وجود دارد و همچنین بین صفر و یک هزاران عباد دیگر وجود دارد. در منطق سنتی که همان منطق ارسطویی است، تأکید بر منطق بولین می شود یعنی پاسخ ها دو ارزشی هستند یا یک هستند یا صفر یا درست هستند و یا نادرست. اما در نگاه جدید تأکید بر منطق فازی 'رجحیت دارد' اختیارات شاعری محدود به چند قاعده زبانی و وزنی می شود و همین عامل در بعضی مواقع محدود کننده ذهن خلاق شاعر می شود. می توان به جای انتخاب چند اختیار، مجموعه ای از اختیارات شاعری را در دسترس شاعرین قرار داد تا به صورت طیف تصمیم بگیرند نه به صورت نقطه ای. زیرا انتخاب طیفی به صورت پیوسته در انتخاب نقطه ای به صورت گسسته است. از آنجا که طیف تشکیل شده از مجموعه گسترده ای از نقاط می باشد، بنابراین قدرت مانور آن نسبت به نقطه بسیار بیشتر است. از آنجا که در منطق فازی از استدلال های

نظری تکنی‌پردازی می‌شود به همین دلیل استفاده از این منطق در مبحث اختیارات شاعری نسبت به منطق سنتی اینکین دارای ارجحیت است. در منطق سنتی برای میزان کردن وزن و موسیقی شعر، شاعر مجبور و محدود به چند قاعده از اختیارات شاعری می‌کند و خارج از این قاعده‌ها، شعر سروده شده مورد قبول واقع نمی‌شود. هر چند موسیقی شعر را به گوش شنونده رسانده باشد. به دلیل استفاده نکردن از همان چند قاعده محدود، کل شعر مورد پذیرش قرار نمی‌گیرد زیرا نگاه‌ها بر اساس منطق ارسطویی به صورت سیاه و سفید تقسیم است. یعنی یک بیت یا مصرع ممکن است به علت کم و زیاد بودن یک هجای کوتاه و یا بلند، از نظر متخصصان از دسته شعر بودن خارج شود در منطق فازی به علت طبیعی و پیوسته بودن باره‌ها، مقبول درجه عضویت مطرح می‌شود که اشاره می‌کند که شعر هایی که در بخش موسیقی و هم چنین وزن شعر، قابل قبلی را رعایت کنند درجه عضویت آنها به سمت مقبول میل می‌کند و مورد پذیرش قرار می‌گیرد و رد نمی‌شوند. بنابراین امروزه و نظریات شاعر را در محدود بودن اختیاراتش، از بین می‌برد و شاعر با فرضیاتی در آسمان شعر پرواز می‌کند.

وجود مسئله

این نوشتار به کاربرد و نقش منطق فازی در گسترش و بهبود کیفیت اختیارات شاعری در شعر فارسی می‌پردازد و به این نکته مهم اشاره می‌کند که می‌توان اختیارات شاعری را از محدودیتی که قرن‌ها گریبانگیر شعر فارسی بوده است، رها کرد. این کار بزرگ آنها از عهده منطق فازی بر می‌آید که می‌بایست آن منطق را پذیرفت و در مقابل آن، سرسختی‌های سنتی را کنار گذاشت و با هم طرحی نو دراندازیم. محدود و دست‌گیر بودن تعداد اندکی از قواعد زمانی و وزنی در سرودن شعر، سبب گردیده که بیشتر شاعران در برخی مواقع دست به عصا راه بروند و در آن هنگام فراغ بالی در سرودن شعر را از دست بدهند. بنابراین برای حل این مسئله مهم می‌بایست چاره‌ای اندیشه کرد. اهمیت موضوع زمانی آنکار می‌شود که در این منطق دست

شاعران برای سرودن شعرهای نغز، در قالب های شعری مختلف باز می شود. اختیارات شاعری محدود به چند مورد خاص نمی شود و امکان کشف و اضافه شدن اختیارات شاعری جدید در طول زمان با توجه به نیازهای جامعه وجود دارد. با منطبق فازی می توان به کران بنهایت. شعرهایی سرود که هم وزن شعر حفظ شود و هم اختیارات شاعری به حد اعلا برسد. این پارادایم مستلزم پذیرش جامعه ادبی می باشد. ضرورت کاربرد منطبق فازی در استفاده از اختیارات شاعری سبب می شود که دیدگاه بولین، همان دیدگاه سیاه و سفید منطبق با به عبارات دیگر دیدگاه (صفر و یک) که شامل چند مورد محدود از اختیارات شاعری می شود، نسبی به طیف گسترده از رنگ های گوناگون (اختیارات شاعری) در گستره شعر و ادب فارسی شود. روش پژوهشی که در این تحقیق بکار رفته است به صورت اکتشافی و تطبیقی می باشد به این گونه که برای تبیین و کشف متغیرها و مولفه های تأثیرگذار در اختیارات شاعری، طبق منطبق فازی چه اقداماتی باید انجام داد. برای این منظور این پرسش مطرح می شود: آیا راه عملی وجود دارد که بتوان محدودیت های موجود در اختیارات شاعری در زبان فارسی را کاهش داد؟

برای پاسخ به این سوال می بایست مفاهیم منطبق فازی را با محدودیت های موجود در اختیارات شاعری، هماهنگ و در یک راستا به سمت کشف مجهول هدایت نمود.